

RENÉ DESCARTES

Corespondența completă

II
1639-1644

Ediție îngrijită de Vlad Alexandrescu

Traducere din franceză, latină și neerlandeză de Vlad Alexandrescu,
Robert Arnăutu, Călin Cristian Pop, Mihai-Dragoș Vadana, Grigore Vida

Note, cronologie, note complementare, bibliografie și indici
de Vlad Alexandrescu, Robert Arnăutu, Călin Cristian Pop, Grigore Vida

POLIROM
2015

290

Descartes către de Wicquefort
Leiden, marți, 2 octombrie 1640¹

Studia Leibniziana, 34, 1, 2002, pp. 100-109; B 1292: 273;

JRA II 834-835: Div 4

Scrisoare autografă expediată
Berlin, Staatsbibliothek

Domnule,

M-aș teme că devin stingheritor aducându-vă din nou aminte de *Meteorii* mei, ce se află în mâinile Domnului Barlaeus² și de care am acum trebuință în chip expres, dacă n-ar fi un lucru într-atât de lipsit de importanță pentru Domnia voastră, încât mi s-ar părea mai ciudat dacă v-ați mai aminti de el, decât dacă l-ați fi uitat.

M-aș teme și să nu fi dat impresia că aceasta a fost din lașitate și că, pentru a ocoli lupta, cer înapoi armele pe care mai demult le trimisesem adversarului meu pentru a le folosi împotriva mea – dacă n-aș fi încredințat că a avut deja destul timp pentru a se sluji de ele și dacă politețea cu care a dat dovadă că vrea să mă trateze nu m-ar împiedica să pot bănui așa ceva. În rest, vă rog să-mi iertați libertatea de a mă adresa în această chestiune mai degrabă Domniei voastre decât Domnului Barlaeus, întrucât n-am plăcerea de a-l cunoaște prea bine.

Și sunt, Domnule,

Al Domniei voastre preaplecăt și supus slujitor

DES CARTES

Din Leiden, 2 octombrie 1640

[adresa:]

Domniei sale

Domnului de Wicquefort

Cavaler etc.

*op de Singhel*³

la Amsterdam.

1. Traducere din franceză de VA și GV. Această scrisoare a fost descoperită de Erik-Jan Bos și Corinna Vermeulen la Staatsbibliothek din Berlin și publicată cu titlul „An Unknown Autograph Letter of Descartes to Joachim de Wicquefort”.
2. Caspar van Baerle sau Barlaeus (1585-1648), profesor de logică la Universitatea din Leiden și de filosofie la Athenaeum Illustre din Amsterdam. Bun prieten al lui Huygens, a scris prefața la lucrarea acestuia *Momenta desideria*, Leiden, 1644.
3. „Pe Cingătoare [Singel]” (neerl.), un canal din Amsterdam.

Descartes către de Wilhem
Leiden, vineri, 5 octombrie 1640¹

AT III 199-201; CCVIII; AM IV 172-174; 263; B 1292-1294; 274;

JRA II 88-89; Huyg 58

Scrisoare autografă expediată

Leiden, Biblioteca Universității, colecția Huygens

Domnule,

Sunt câteva zile de când plănuisem să merg la Haga pentru a avea cinstea de a vă vedea; dar fiind mereu distras de vreo altă indeletnicire, nu mai pot amâna să vă scriu [scrisoarea] de față, pentru a vă ruga cu umilință să-mi porunciți ce veți găsi de cuviință să-l sfătuiască pe Waessenaer în privința Domnului Dedel². Căci se tipărește acum istoria rămășagului, la sfârșitul căreia i se pune în vedere să dea socoteală de bani, căci este punctul principal și concluzia istoriei. Și sunt unii care spun că cei ai lui St[ampioen] i-au fost dați înapoi; și chiar St[ampioen] răspunde zvonul că Waessenaer i-a pierdut pe ai săi. Iar dacă Domnul Dedel ar binevoi să-i dea pe cei pe care St[ampioen] i-a pierdut Domnilor de la *Kercken-raed*³, căroru Waesse[naer] le-a trimis actul său de asignare, această socoteală va fi ușor de dat, căci se va tipări doar chitanța lor, așa cum St[ampioen] a tipărit de 2 sau de 3 ori îndatorirea Domnului Dedel. Dar dacă nu, va fi nevoie să se facă o istorisire a întregii întâmplări și despre cum St[ampioen], în loc să încredințeze banii săi unui Profesor de Matematică, așa cum dorise W[aessenaer], i-a dat Domnului Dedel, căruia W[aessenaer] n-a putut să refuze să-i dea pe ai săi, din pricina
200 calității de Rector pe care [Domnul Dedel] o avea pe atunci⁴, cu toate că
altminteri nu avea cinstea de a-l cunoaște, și că mai apoi [acesta din urmă]
a dovedit că nu i-a primit în calitate de Rector, pentru că, la ieșirea din
funcție, nu i-a înmănat succesoriului său; și, în sfârșit, fie că era prieten cu
St[ampioen], fie că era prieten cu banii, până acum nu s-a putut face în așa
fel încât Domnia sa să-i înmăneze Domnilor de la *Kercken-raed*, deși aceștia
s-au oferit să-l despăgubească în cazul în care St[ampioen] ar face vreun

1. Traducere din franceză de VA și GV. Scrisoarea de față a fost publicată pentru prima oară în Foucher de Careil 1859-1860 II 19-22.

2. Vezi A 283, *către Wilhem*, 17 august 1640 (AT III 155), unde se vede că banii li fuseseră încredințați lui Nicolaus Dedel, în calitatea sa de *Rector magnificus* al Universității; și, în volumul I al *Correspondenței*, nota complementară *Polemica Waessenaer-Stampioen*.

3. „Consiliul Bisericilor” (neerl.). Este vorba despre *classis* sau Consiliul în care se reuneau reprezentanții bisericilor locale ale unei regiuni.

4. Rectorii Universității din Leiden intrau în funcție în primele zile ale lui februarie și o păstrau timp de un an. La 6 februarie 1639 a fost numit rector Antonius Walaeus, care s-a retras însă înainte de termen, fiind înlocuit la 14 august de profesorul de drept Nicolaus Dedel. Acestuia din urmă i-a succedat, la 7 februarie 1640, Johannes Polyander, profesor de teologie (cf. AT III 199-200, nota c).

demers administrativ pentru a-i recăpăta și cu toate că acești bani nu-i fuseseră înmănați decât pentru a putea fi dăruți fără întârziere săracilor, numaidecât după sentința primilor Matematicieni, potrivit cererii părților, și fără a lua în seamă orice fel de recurs sau tertip pe care pierzătorul l-ar putea face. Nu vorbesc despre scuză sa, aceea că i-a dat celor de la *Pestehuys*¹; căci aceștia nu sunt cunoscuți ca fiind săraci, iar el nu poate să le fi dat decât din proprie inițiativă, fără încuviințarea părților; și, în sfârșit, cu același drept cu care a putut să le înmăneze [banii], le poate și cere înapoi, când li va fi pe plac: așa încât nu se știe ca altcineva decât Domnia sa să se bucure de ei. Cred că ultima coală a scrierii lui W[assenaer] se va tipări peste 5 sau 6 zile²; de aceea vă rog stăruitor și cu multă umilință să binevoiți să-mi dați de veste cât mai degrabă ce găsiți de cuvîntă să fac și mă veți afla întotdeauna.

201

Domnule,

Al Domniei voastre preaplecăt și supus slujitor,

DES CARTES

Din Leiden, 5 oct[ombrie] 1640

Vă mulțumesc pentru frumoasa carte pe care D[omnul] Eding mi-a adus-o de curând din partea Domniei voastre. Am găsit în ea atât de multe lucruri frumoase încât, dacă St[ampioen] ar fi fost la fel de învățat în Latină, Ebraică, Filosofie, Chimie și Medicină pe cât este în Matematică, nu m-aș îndoi că el este autorul; dar nu cunosc pe altcineva în afara Domniei sale care să aibă mintea îndeajuns de elevată pentru aceasta³.

[adresa:]

Domniei sale

Domnului de Wilhem

Consilier al Alteței Sale și

al Stărilor Brabantului

La Haga.

1. „Lazaret” (neerl.). Vezi și A 283, *către de Wilhem*, 17 august 1640 (AT III 156).
2. Disputa s-a încheiat 12 zile mai târziu: conducătorii lazaretului din Leiden au eliberat o chitanță pentru cei 600 de guldeni, datată 17 octombrie 1640, care a fost tipărită pe ultima pagină (p. 88) din *Den on-wissen wis-konstenaer I. Stampoentius ontdeckt*, lucrarea lui Waassenaer la care a avut și Descartes o contribuție (cf. AT III 200, nota b).
3. Cu tonul său ironic, Descartes se referă probabil la *Mercurius Cosmopolita, Pentalogus*, Haga, 1640, lucrare judecată aspru în A 306, *către Mersenne*, 3 decembrie 1640 (AT III 249, r. 14-24). În A 294, *Huygens către Descartes*, 8 octombrie 1640 (AT III 761), Huygens se referă probabil la aceeași lucrare. Despre acest pamflet, vezi Th. Verbeek, „Mercurius Cosmopolita and Others”, în *Descartes and the Dutch*, Carbondale & Edwardsville, 1992, pp. 93-95.

292

Descartes către de Wicquefort
Leiden, vineri, 5 octombrie 1640¹

AT III 735; a.n.; AM VIII 317; 263 bis; B 1296; 275; JRA II 835; Div 5
Scrisoare autografă expediată

Domnule,

Sunt măhnit că mi-am cerut înapoi armele² într-un moment când cel pe care îl numiți potrivnicul meu se pornise la luptă, dar pentru că nu se obișnuiește să se aștepte la locul înfruntării mai mult de o oră sau două, ori cel mult o zi, pentru bătăliile normale, credeam că a fost îndeajuns că l-am așteptat un an întreg³, nemaivorbind de faptul că încă nu aflasem că Domnul Barlaeus s-ar fi pornit la luptă, nici măcar că ar fi vrut să fie potrivnicul meu. Și, de vreme ce o aflu prin scrisoarea pe care v-ați dat osteneala să mi-o scrieți, dacă într-adevăr traducerea *Meteorilor* mei i-ar putea sluji pentru acest scop – n-am trebuință de ea aici decât pentru două sau trei săptămâni, după care mă ofer să i-o trimit înapoi, de îndată ce voi afla că și-o dorește. Și voi fi mereu,

Domnule,

Al Domniei voastre preaplecăt și supus slujitor,

DESCARTES

Din Leiden, 5 oct[ombrie] 1640

[adresa:]

Domnului de Wicquefort etc.

*Op de Cinghel*⁴

la Amsterdam.

1. Traducere în franceză de VA și GV. Această scrisoare a fost publicată pentru prima dată în AM VIII 317; G. Milhaud a primit autograful de la Paul Largeault.
2. Vezi A 290, către Wicquefort, 2 octombrie 1640 (inedită în AT).
3. Vezi și A 346, către Huygens, 29 iulie 1641 (AT III 772), unde Descartes rela această afirmație.
4. „Pe Cingătoare [Singel]” (neerl.), un canal din Amsterdam.

Regius către Descartes¹
 Utrecht, duminică, 7 octombrie [stil nou?] 1640

AT III 202-203; CGLX; Baillet II 62 [A], 63-64 [B]; AM IV 175-176; 264;

B 1296-1298; 276; Bos 54-55; 16

Textul lui Baillet

[A] „Pentru a ne întoarce la Tezele Domnului Regius, nu știm nici în ce zi anume a lunii Iunie au fost susținute și nici măcar dacă Domnul Descartes a fost de față². Dar știm că marele lor succes i-a displicut mult lui Voetius și că Medicii adepți ai vechii doctrine au bombănit un pic. Primrose³, unul dintre ei, despre care am avut deja prilejul să vorbim și care cutezase cu ceva vreme mai înainte să scrie împotriva lui Harvey⁴, s-a apucat să combată aceste Teze ale Domnului Regius⁵; iar la scurt timp după aceea a apărut scrierea sa tipărită la Leiden, în care ataca mai ales dogma *Circulației sângelui*⁶. Domnul Regius a aflat despre aceasta la sfârșitul lunii August și a întocmit de îndată un Răspuns acestui nou adversar, care, nefiindu-i de ajuns că voise să-l combată, găsisse de cuviință să-l mai acopere și de ocări. O purtare atât de lipsită de cinste îi infierbântase fierea și, fără să ia aminte că un om înțelept trebuie să dea întotdeauna un exemplu bun, folosise în Răspunsul său uneori înțepăturile, alteori ghuma, când, [de fapt,] nu era loc decât pentru o combatere serioasă și cumpătată.

203

Îi trimise acest Răspuns Domnului Descartes la VII Octombrie următor⁷ pentru a-l ruga să i-l îndrepte și încercă să se scuze în fața Domniei sale cu

1. Traducere din franceză de VA și GY. Din scrisoarea de față s-a păstrat doar relatarea lui Baillet. Nu se poate stabili cu certitudine dacă data este 7 octombrie stil nou sau stil vechi (caz în care ar fi 17 octombrie). Aceasta figurează în Baillet și în două note cu grafii diferite din Clerselier-Institut; Bos consideră că al doilea adnotator al exemplarului Institutului folosește întotdeauna stilul nou și, ca atare, înclină în favoarea ipotezei că scrisoarea ar fi datată potrivit calendarului gregorian.
2. Vezi A 267, către Regius [24 mai 1640] (AT III 65 și urm.); și A 268, Regius către Descartes, 20/30 mai 1640 [B] (AT III 71-72). Tezele (reproduse în AT III 727-734) au fost susținute la 10/20 iunie 1640. Nu există vreo dovadă că Descartes ar fi asistat la susținere.
3. Medicul scoțian James Primrose (1598-1659), adversar al teoriei circulației sângelui a lui William Harvey, studiasse medicina la Bordeaux, Paris și Montpellier. Primrose nu îl ataca doar pe Harvey, ci și pe mulți dintre cei care apărau teza acestuia. Regius i-a trimis un exemplar al disputației sale, ceea ce a aprins polemica dintre cei doi (vezi Bos 56, comentariu).
4. J. Primrose, *Exercitationes et animadversiones in librum de motu cordis et circulatione sanguinis adversus Guilielmum Harveum*, Londra, 1630.
5. Baillet II 62, în margine: „Narrat[io] Hist[orica] Acad[emica] Ultra[jectina] [p. 15/ La Querelle, p. 88]. De asemenea, scris[oarea] a XIV-a a lui Regius [= A 329, Regius către Descartes, 21 aprilie / 1 mai 1641 [A] (Baillet II 62-63)]”.
6. J. Primrose, *Animadversiones adversus Theses, quas pro circulatione sanguinis in Academia Ultrajectina Regius disputandas proposuerat*, Leiden, 1640.
7. Baillet II 62, în margine: „Scris[oarea] a XIII-a a lui Regius”.

privire la asprimea vorbelor, sub cuvânt că stilul tăios al lui Primrose îi stârnise prea multă indignare, și să-l facă să încuviințeze faptul că în câteva locuri făcuse uz de batjocură pentru a răspunde la câteva necuviințe ale aceluia autor.⁷¹

[B] „La solicitarea lui Voetius, a lui Dematius⁷² și a altor câțiva Profesori de a pune capăt tulburărilor pe care pretindeau că Tezele și opiniile neobișnuite ale Domnului Regius începeau să le trezească în jurul Domniilor lor, Curatorii Universității din Utrecht publicaseră o Ordonanță spre a opri introducerea de opinii noi [*nouveautés*] sau de maxime contrare statutului Universității⁷³. Chestiunea era îndeajuns de ambiguă. Aceasta îi hotărî pe Domnul Descartes să o descâlcească și să întocmească o explicație a Ordonanței Curatorilor sub formă de Răspuns⁷⁴. Domnul van der Hooek, unul dintre Magistrații orașului care fu chiar Consul anul următor⁷⁵, socoti acest răspuns foarte frumos și foarte chibzuit; și aprecie nespun planul Domnului Descartes de a-l lăsa să continue pe Domnul Regius să predea Filosofia nouă, mulțumindu-se să-i tempereze zelul și să îndrepte ceea ce ar fi fost prea îndrăzneț în concepțiile sale. Domnul Regius îi trimisese diverse mici Scrieri despre diferite subiecte de Fizică, la care [Domnul Descartes] răspunsese la timp, deși era prins pe atunci cu multe alte treburi.⁷⁶

294

Huygens către Descartes
Haga, luni, 8 octombrie 1640⁷⁷

AT III 760-761 = Roth 144-145; LIX; AM IV 177; 265;

CM X 160-161; 925; B 1300; 277

Scrisoare autografă expediată

Paris, Bibliothèque Nationale de France, nouv. acq. f. fr. 23084

Domnule,

Părintele Mersenne, care culege bune și rele din toate părțile, a dat la copiat aceste tratate⁸ pentru mine unui om cărui aș pus să i se dea ordin

1. Regius a mai arătat acest răspuns și colegilor săi Voetius, Dematius și Lyraeus; aceștia l-au silit să se rezume la subiectul în cauză și să se abțină de la ironii (*Narratio Historica*, p. 15/ *Le Querelle*, p. 88). Regius l-a publicat cu titlul *Spongia que abluuntur rordes Anabaptistarum* [...], Leiden, 1640; este posibil ca Descartes să fi supervizat tipărirea acestui volum, așa cum a făcut-o și cu cel al lui Whessenaer, apărut în același an la același tipograf, W. Christiaens pentru J. Maire (cf. Bos 54, nota 5).
2. Charles de Maets (Carolus Dematius, 1597-1651), profesor de teologie la Universitatea din Utrecht.
3. Potrivit lui Bos, evenimentele relatate aici de Baillet nu par să se fi petrecut cu adevărat în 1640. La acea vreme, Universitatea din Utrecht nu avea încă un statut; acesta a fost aprobat de *Vroedschap* în august 1643 și prevedea în chip explicit că numai filosofia aristotelică poate fi predată (cf. Bos 55, nota 6 și 56, comentariu).
4. Baillet II 63, în margine: „Scris[ourea] a 13-a a lui Regius”.
5. Baillet II 64, în margine: „Pag[ina] 392 a celui dintâi vol[um] al Scris[orilor] [= A 353, către Regius (noiembrie 1641) (AT III 446, r. 3)]”.
6. Baillet II 64, în margine: „Scris[ourea] a 13-a m[anu]s[cri]s[ă] a lui Reg[is]”.
7. Traducere din franceză de VA și RA.
8. Pentru tratate menționate în A 295, către Mersenne, 28 octombrie 1640 (AT III 207).